

V.

Városmajor, 2005. március 7.

EZ A GYEREK TELJESEN ÁTSZELLEMÜLT

Egy vagy két évvel korábban ment noviciátusba Kaszap István. De nem hozzánk, hanem a jezsuitákhoz. Pár hónap múlva ki is tették onnan a szűrét, valami halálos betegség miatt. Mire én novicius lettem, addigra ő már halva is volt. De a magisztere felkarolta halálában is, és kiadta Kaszap István naplóját, amelyet noviciátusa pár hónapjában írt Kaszap. A kis könyvecske címe ez volt: Szeretettel szenvedéssel... Ehhez hozzájutottunk. Én is. Elolvastam, s megtetszett belőle egy mondat, amire máig emlékszem:

– Legyek meggyőződve róla, hogy elrontottam egész életemet, ha nem leszek szent.

Azért maradt meg bennem ez a mondat, mert pontosan kifejezte, ami maradandóan bennem maradt, vagy csak felerősödött bennem, mikor az oratóriumban megtaláltam az Istent, aki eltöltött magával olyannyira, hogy úgy éreztem, többé felesleges kinyitnom a számat. Tetszett a merész megfogalmazás. Hát én mért vállaltam a fejesugrást? Mért mentem az elmúlt nyáron mindennap misére? Mért áldoztam naponként? Hát nem ugyanezért?

Mit jelentett nekem az, hogy szentté akarok lenni? Kialakult bennem egy tétel. Így hangzott: mindaz ami történik velem, az jó. Mert ha valóban jónak élem meg, akkor ezért jó. Ha meg olyan történik velem, ami nem jó, hanem rossz, akkor elfogadom, felajánlom Istennek, s ettől jobb lesz, mint az, amit önmagában is jónak érzek. Akkor ez valódi lelki kincs, ami nagyobb és magasabb rendű örömmel tölt el, mint az, ami csak egyszerűen jó. Amikor letolják az embert, amikor valami kellemetlen ér; minden negatívum, ami csak történik velünk, jóvá válik, ha elfogadjuk s felajánljuk Istennek. Ezzel a benső bukfencsel az öröm forrásává lesz, Istennel találkozás, kettőnk kapcsolatának mélyülése. Elkezdtem megszeretni lelkikönyveket olvasni. Sajnos a címükre sem emlékszem már, pedig volt egy vastag lelkikönyv, amelyet a következő években még kétszer is elolvastam. De jól emlékszem Sík Sándor Alexiusára, erre a novicius-lelket dajkáló csudálatosan szép verses drámára, melynek főhőse, Szent Elek otthagya ifjú feleségét Krisztusért, és csak évtizedek multán tér haza, és koldusként és ismeretlenül él felesége háza mellett.

A lemondás az, ami megszületik a fejesugrásból? Ilyen egyszerűen? Nem. Istennel találkozásom előtt annyi bajom volt a noviciátusi étellel, hogy eszembe se jutott az a mátyásfüldi lány, akinek kezét megcsókolhattam '36 húsvéthétfőjén. A találkozás után pedig kinyílt számomra egy új világ: szentté akarok lenni, s ezért nem jutott eszembe kézcsók, strand, HÉV-kaszinó. És e teljes eufóriám kellős közepén mégis történt valami. Betört ebbe a nő nélküli paradicsomba valami, amit eddig még nem ismertem.

A stúdium-terem ablakai a kertre néztek, s a kert előtt volt még a házhoz kapcsolódó udvar. Alattunk volt a konyha. Néztem ki egyszer az ablakon, s megláttam egy népviseletbe öltözött faros-begyés menyecskét. Szép volt, fiatal volt, aligha volt sokkal idősebb tőlem. Ilyet én eddig még meg sem láttam, ilyenre nekem eddigi életemben még nem is volt szemem. Most megláttam, s nem volt gombóc a torkomban, de megrázta egész testemet egy olyan nem tudom kifejezni micsoda, amelyet sohasem éreztem-tapasztaltam még. Hiszen a kislányok oltárképek voltak számomra, amelyeket csak nézmem kell, és megérintenem nem is szabad. Ijedten fordítottam el a fejem. Mi ez? Nem tudtam megfogalmazni, hogy mi történt velem.

Utólag már mindent meg tudok fogalmazni. Eddigi életemben csak erősz volt. Most jelentkezett életemben először halkán, finoman, de a lehető leghatá-rozottabban...a sexus. Ady versét olvastam már: Meghurcolt a vér, ez a pokolba, bomolva. romolva vágató tüzes

fogat. Tudtam, hogy van valami. De csak tudtam, de a vers hatására sem éltem meg. S ez a valami most kopogtatott, először életemben. Ősz lehetett... s én januárban már 18 éves leszek. Egyelőre nem volt folytatása. Tudtam, hogy nem szabad az ablakhoz mennem. Mors per fenestras intrat, – az ablakokon keresztül lép be a halál. A lelki halál. S a sexus a lelki halál annak számára, aki szerzetes, aki pap akar lenni. Meddig fogok még tudni az ablakhoz nem menni? Nem kellett semmit sem elhessegetnem magamtól: sem az erőszót, sem a szexust ezekben a napokban. Az Imádságos könyvem már diákkoromban is rámkérdezett: Elhessegettem-e magamtól a szemérmetlen gondolatokat?

Bár az ördög nem alszik, azaz még sem tudott a noviciátus megmenteni bennünket – a világtól. A tanév vége felé, májusban-júniusban az egyik tanszüneti csütörtökön kirándultunk. Fogadott egy motoros ladikot a magiszter úr, beültettek bennünket, hogy lássunk világot, menjünk át a Szentendrei szigetre, a Pokol csárdába. Nem egészen be, csak a környékére, ahol áldozhattunk kiszorítódsi szenvedélyünknek. Nos, beültünk a ladikba, s amikor a túlpárt felé közeledtünk, észrevettük, hogy a Pokol csárda előtt álló két hatalmas hajón gimnazista lányok mozognak. A szabályt, azt nagyon tudtuk. A jó szerzetes úgy közlekedik a világban, hogy testhosszának megfelelő távolságban előrenéz az orra, a lába elé. Azt is tudtuk Kalazancius üdvös mondásaiból, hogy Mikor a városban jársz gondolj arra, hogy szerzetes vagy és nem festő. A tökéletes elméleti felkészítés ellenére tekintetünk, mint nőkre kiéhezett szerencsétlen raboké, odaszegeződött a két hajóra, és néztünk és néztünk, és nem győztünk betelni a nézéssel. Szegény magiszter úr látta közel egy esztendő munkájának szomorú gyümölcsét, de ott volt a ladikos ember, s nem fegyelmeztethetett bennünket...

– Emberek, mit csináltok?!

Csak a másnap reggeli oratóriumi elmélkedésben-szentbeszédben hallottuk:

– Carissimi, tegnap voltak, akik megfélemeztek róla, hogy szerzetesek.

Közöttük voltam. Nem tudom, hogy volt-e olyan, aki nem volt közöttük. Istenem, hogyan fogjuk szublimálni, hogy képedre és hasonlatosságodra teremtettél bennünket? Hogy férfiaknak és nőknek? Átalakítani, magasba emelni – ezt jelentené a szublimálás. Tíz évvel később, a debreceni páros népitánc tanfolyamunkon tanultam:

Idesanyám, kedves anyám, mi csináljak, ha a jányok reám néznek, meg es állnak, ha a lányok reám néznek, meg es állnak, idesanyám, kedves anyám, mi csináljak?

Ídes fiam, kedves fiam, kicsi vagy még, ilyesmire az eszedet ne is add még. Ha a jányok reád néznek, meg es állnak, hunyd be fiam, ídes fiam, szempilládat.

Hunyom anyám, hunyom anyám, hunyogatom. De azután csak ismét nyitogatom, nyitogatom Van az én kis szívemnek egy indulatja, aki az én szempillámat nyitogatja.

Hát a pokolcsárdai kiránduláson az én szemnyitogató indulatom teljes győzelmet aratott. Nagyon előreszaladtam. Be kell számolnom róla, hogy fogytunk is. No nem testi súlyunkban, hanem létszámban. Ez a fogyás úgy történik, hogy reggel hat órakor az oratóriumban eggyel kevesebben térdelünk be, s a prédikáció megemlékezik arról, hogy történt valami, s nagyon vigyázzunk, hogy aki áll, az el ne essék, és imádkozni kell, hogy kísértésbe ne essünk, stb. Kicsit halotti tor levegője van e búcsúztatásnak. Mi nem tudunk semmit az okáról. Hivatásbeli kérdésekről nem tárgyalunk. Mért? A Lélek szemérme? Nem gondolnám. Inkább félek, hogy mindenki sebes volt egy kissé. Mindegyikünk fejest ugrott. Senki sem tudta, hogy mi lesz vállalkozásunk vége. Mindenki tudta azt is, hogy ezen beszélgetés nem sokat segíthet. Semmi sem segít. Csak az ima segít, ha segít. Szublimálási próbálkozásaink mellett az elfojtást gyakoroltuk...és nem beszéltünk róla.

Hat órakor a másik előljáró – aki nincs velünk az oratóriumban – kinyitja a távozónak a noviciátus ajtaját, s az megkeresi a vasútállomást. Előbb az én nyolc éven keresztül bezárt ajkú osztálytársam tűnt el így, aztán hamarosan egy másik is. Lacika műalkotása Kín Mihály elment társunkról – megmaradt emlékezetemben.

– Volt egy társunk Misi von Kín, kinek ez az élet volt kín. Jobb lesz neki ott kinn.

Közben eltelik négy hónap, és karácsony van, és karácsonykor szülők, testvérek meglátogathatják a szerzetespalántát. Apámmal, anyámmal, nővéremmel eltöltök egy másfél órányi időt a rendház fogadószobájában, apám lefényképez az iskolaudvaron, s ez a kép kerül majd jó félszázad után a Páter Bulányi belső borítójára. Most nézem meg először a képet igazán. Gallér, cingulus, reverenda, fekete puhakalap, két centire nyírott haj, s egy arc, amelyről halkán kiabál, hogy Isten kezébe tette az életét, s fogalma sincs, hogy mi lesz ebből az egészsből. Búcsúzáskor a nővérem megsúgja:

– Gyuri, kistestvérünk lesz.

Nagykorú lettem: Kamilla nővérem közli velem a hírt. Megszűntem kis öcsike lenni. Most '36 végén vagyunk. '30 elején még felháborodott a közlésemen, hogy én miket is beszélek. Megszületik júniusra Marcsuka, a hetedik Bulányi gyerek. Erről a Kegyes tanító rendben majd ez a szöveg járja:

– Tudjátok, ez Gyurkának az a húga, amelyik a noviciátusban született.

Lassan minden kerékvágásba kerül. Hömpölyög előre a szenttélevés. Természetes az adott imádságrend és mennyiség. Nem várok csodás eligazítást sem a zoltároktól, sem a beszédektől, sem a szentmiséktől. Minden hömpölyög a maga útján. Belerázódunk a noviciátusi életrendbe. Minden természetessé válik. Hogyan is lehetne másképpen élni?! Haladok előre a németben, franciában. Új verseskötete jelenik meg Sík Sándornak: A magányos virrasztó. Írok róla egy tanulmányt. Egy vastag 200 lapos füzetre ráművészkedem, hogy TANULMÁNYOK. Persze, hogy írok tanulmányokat olvasmányaimról. Semmiféle hiányérzetem nincs. Úgy tudom, hogy fogom az Isten lábát. Tudom, amit tudhatok. Csinálom, ami csinálható. Bementem a napokban a rendi levéltárba. Vagy harminc éve beadtam Bokorelőtti dolgaimat. Most megnéztem, miket irkáltam noviciusként. Sejtettem, hogy semmi nyomát nem találtam a szentté levésnek. Vörösmarty, Prohászka, Sík, Szent Imre, Március 15-e, Gyorsírás, Alexius – a témáim, ugyanazok és ugyanúgy, mint diákkoromban, egy évvel korábban Csak az epidermiszem külső rétegén jelentkezik a nagy életszentség? Alighanem.

S lett egy imádságom, amit minden nap elmondtam egyszer. Évtizedeken keresztül, talán még a börtönökben is. Lefekvés előtt. Naplezárónak, amikor kibújtam a reverendából, s letérdelhettem az ágyam mellé. Latin nyelven, és oly szépen folyt, amilyen szépen egy imádságban kikultúrált nyelven egy szívből jövő imádság folyhatik. Olyan ez az imádság, mint amelyet 48 körül írtam, meg 72 után közösen írtunk a Bokorban – magunknak. Aki ezt írta, annak nagyon kellett szeretnie a Jóistent, s én most csak azt kérem, hogy tudjak méltó műfordítást készíteni szövegéről.

Mindenható örök Isten, te aki engem, méltatlan szolgálodat, nem érdemeim, hanem irgalmas nagybecsülésed alapján meghívni méltóztatál erre a fajta életre, Egyszülött Fiad érdemeire és drága Vérére, a Boldogságos Szűz és Szentatyánk, Kalazanti József közbenjárására alázattal könyörgöm, engedd meg kegyesen, hogy ebben a szent elhatározásomban soha meg ne gyöngítsen a gonosz ellenség próbálkozása, meg ne rontson a testem vagy a szeretet szüleim iránt, el ne tántorítson rokonok tanácsa, meg ne rettsen a félelem a nehézségektől, el ne ragadjon a világ hiábavalósága, meg ne zavarjon rossz társaság, ne gátoljanak szenvedélyeim, ne törjön meg semmiféle szenvedés, s végül meg ne rontson semmi ördögi sugallat. És te, aki adtad, hogy akarjam, add, hogy tudjam is, és meg is tegyem, ami a te szent akaratodnak tetsző. Különösen pedig add meg, legjóakaróbb Istenem, a célom eléréséhez szükséges képességeket, hogy életem végéig a magam és a többi lelkek üdvéért, s még inkább a te dicsőségedért minden fogyatkozás nélkül dolgozhassam. Amen.

Aki ezt naponta elimádkozza, annak béke van a szívében. Akkor is, ha vétkezett a felsoroltak egyikében vagy másikatában. Béke és béke és béke. És semmi keresztény nyugtalanság. Semmi jézusi nyugtalanság. Tökéletes katolikus, tökéletes keresztény önelégültség. Csak folytatnom kell a megváltás művét. Azzal, hogy szentté leszek. Minden sínen van, és minden egyenesben. De hát elveszítettük másfél évtizede a hazánkat! De hát

Lengyelországtól keletre az ateista diktatúra dúl! De hát nem régiben ért csak véget a mexikói keresztényüldözés! De hát Spanyolországban polgárháború dúl. S az egyház mindenütt a túloldalon! S a piaristákat százával ölik halomra, és az urak ellen láznak a lázadók!!! Trappolnak már Mussolini pártszolgálatosai, Hitler Anschlusszal fenyeget! Nem zavarja mindez nyugalmaikat. Minden rendben van, mert én szentté akarok lenni.

A Sík-kötet Máglyafüst című verse hozza a spanyol polgárháborút, s a megoldást is:

Mindenkié vagy, mert mindenkihez / küldött szeretni, aki a szerelmes

Keresztről a világot átölelte. / Egy szó tiéd csak, áldott életednek

Értelme célja, foglalatja: Testvér! / Ezt, ezt az egyet, ezt mondd, ezt imádkozd

Életeddel és haláloddal. / A többit hagyd az Úristen kezére!

Hát persze, hogy szeretek. Hát ki szeretne más, ha én nem, a piarista szerzetes, aki fejest is ugrottam. És ezeket gyilkolják a polgárháborúban. Mert rosszak, gonoszak, s az egyház ellenségei. Jobban kell szeretnem, és kész. Eszembe jut, amit hallok majd 16 év múlva a Fő utcán előadómtól:

– Hülye, mint egy gimnazista!

Karácsonyra szüleimtől ajándékba kapom Schütz Antal nyomdafriss könyvét: Az Örökkévalóság. Az Isten Országja sorozat – negyedik kötete. Ez még annyira se gondolkodtat el. Csak elbűvöl. Mi? Tudomány, intelligencia, stílegancia. Majd orrba vág a történelem! Tíz év se kell már, hogy felelősségemre, felelősségünkre, keresztény és egyházi felelősségünkre ébredjek, hogy elkezdjek Jézus szemével látni, s a dolgokat a tanításához mérni. Mindebből nincs most még semmi sem. Csak idill: steril szentté levés. Eszembe sem jut, hogy Jézust három év alatt kivégezték azért, amit mondott. Ha eszembe jutna is, tudnám a választ. Meg kellett váltania a világot. Meg vagyunk váltva. A haragvó Atya kiengesztelve. Jézus személyét, alakját, mondanivalóját teljesen érintetlenül hagyta itt minden. A Tatuci görög órái is, a magiszter úr regula- és konstitúcióórái is. Ha igazodunk a konstitúcióinkhoz, akkor megadjuk a valláserkölcsi alapot és biztonságot ahhoz, hogy majd jó munkát végezhesünk az iskoláinkban. 1937-be fordultunk. Mi lett volna, ha Ady és Heine helyett kezembe nyomtak volna egy Babits összes verseit. Ha megismertem volna akkor versét: Zsoltár gyermekhangra? 1936-ban jelenik meg a Puszták népe. Felordítottam volna rá? Aligha. Bár megzavarhatta volna steril szentté levési szándékaimat. Érik bennem a noviciátusi év végeredménye: elmélkedés, mise, adoráció, esti elszámolás, lelki-olvasás, szentírás-olvasás. Mindegyikre napi félóra, s akkor egyenesben vagyok. Ehhez hozzájön majd még egy óra, amikor már majd breviáriumra, zsolozsmára is kötelezve leszek. Ha eljutok a diakonátusig. Megérinthetetlen voltam a nagy életszentségemben. Mennyivel közelebb volt Hozzád az a 15. századi angol barát, akinek kezébe kerül egy kódex, s benne Máté Hegyibeszéde. Mert ő elgondolkodik:

– Ha ez a Szentírás, akkor mi, angolok, nem vagyunk keresztények. De ezzel az előfeltevéssel nem állhatok szóba. Tehát: nem veszem többé kezembe ezt a könyvet.

Eszembe sem jut soha, hogy Jézusnak mi köze van az én életszentségemhez. Csak elandalít a vallásosság, az Istent megtalálás, és boldogít is. Nagyon kevés történt karácsonytól augusztusvégig. Legalább megnéztük volna a környéket. Hétkápolna, Naszály, Pokolcsárda, s egyszer voltunk Deákváron, a váci ház szőlejében-barackosában, másutt nem. Visegrád, Dunakanyar, Szentendre – mind megnézetlenek maradtak. Pedig véget ért a tanév, levizsgáztunk a tartományfőnök jelenlétében. Kaptam egy latin szöveget, amelyet többször átolvashattunk az év folyamán a latinórákon. Az volt benne, hogy az előljáró rövid előadást tart a novíciusoknak a státusról. S nem tudtam lefordítani, hogy mi a csudát jelenthet az a státus. S nem segítettek, hagytak vagy öt percig kínlódní, hogy megtanuljam, hogy első a kötelesség. Büntetésként, mert fontosabbak voltak egyéni tanulási programjaim, hogy még a sétákra is elvittem egy papírszeletet, s rajta az aznap megtanulandó idegen szavak. Figyelmeztettek is: ebből fejfájás lesz. A Magiszter úr tudta: nagy fejfájós volt. Távozás előtt

magiszterünk közölte mindenkivel külön-külön, hogy milyen minősítéssel küld fel bennünket a folyóparti iskolába. Engem azzal, hogy közepes tehetség vagyok. Biztos vagyok, hogy a kurzus nagyobb felét azzal küldte, hogy jó meg kiváló tehetség. Kicsit rosszul esett, de nem nagyon. Tudtam, hogy főleg a Pirchala nyelvtan megtanulásában bizonyultam közepes tehetségűnek.

Nem tudom már, mikor került sor a párválasztásra. Miféle párt kellett választanunk? Szobatársat. A következő évben már nem dormitóriumban alszunk, már nem stúdiumteremben tanulunk, hanem kettesével lakunk majd hosszú öt éven keresztül. S az utolsó, a szentelés évében kapunk majd külön szobát. Ki kellett választanunk a párunkat, hogy mire 31-én délután megjelenünk a Kalazantinumban, várjon a szobánk, s az ajtón a nevünk. Tízen vagyunk, ez éppen öt pár. Nem keresek párt. Nyolcan megkeresik a magukét. Miki fanyar Lysoform-mosolyával szól:

– Bennünket senki sem választott...

Akkor a miénk lesz az ötödik szoba. Az öt év alatt majd cserélődnek a párok. Nekünk eszünkbe se jut majd soha ilyesmi. A többi nyolc tudat alatt tudta, hogy ezt a két csodabogarat – hülyét – nem érdemes választani. Alighanem rajtunk volt a bélyeg: a többi mind normális, csak e kettő kerül majd akasztófa tövibe.

Közeledett augusztus 26-a. Jöttek az újak. Jött Doki is, az alattam levő osztály hegedüse, aki hallatlan biztonságérzettel nyomult be a noviciátusi ajtón:

– Ugye nem nagyon nehéz szívvel váltok meg ettől az intézettől? – vigyorgott ránk.

Igenis sértett a hangja. Fogalma sem volt róla, hogy mennyire a miénk volt már ez az intézet. Vagy legalábbis arról, hogy mennyire az enyém volt az. Bántják az enyémet! Én már a világ legtermészetesebb dolgának tekintettem, hogy le fognak takarni bennünket a nagy fekete lepellel és énekelni fogják felettünk, hogy Mortui estis... Mert hogy igenis, minket eltemetnek a világ számára. Mit jópofáskodik, ízetlenkedik ez a Doki? Nem tudja még, hogy miről is van itt szó. A világ lehelete csapott meg engem ezzel a bizony kicsit bántó jópofáskodásával.

Aztán minden úgy volt, mint tavaly. És 28-án hajnalban megvolt tízünknek a fogadalmtétele. Elibe álltunk egyenként Szomolányi Jóska bácsinak:

– Tisztelendő Atya, letelt immár a próbaévünk, kérlek, bár méltatlan vagyok rá, engedjétek, hogy fogadalmat tegyek, hogy veletek közösségben élhessek. – Mire ő:

– Ki akarsz tartani fogadalmidban, hogy alkalmas időben letehesd azokat véglegesen is?

– Nagyon is! – feleltük rá egyenként. Ezután Jóska bácsi nagyot imádkozott értünk, kettőt is, majd megkérdezett mindnyájunkat a magiszter úr:

– Beéritek vele, hogy Szerzetünkben nem lesz semmiféle kiváltságtok? Nem akartok majd a legkisebb előnyhöz sem jutni, hanem egész életetek során ott és azon szinten maradtok, ahova előljárótok Isten dicsőségére helyez majd titeket?

– Nagyon is – válaszoltuk erre is.

Ezután egyenként, a szeniorátus rendjében, letérdelhettünk az oltár lépcsőjére. Kivehettük reverendánk nyílásából a szívünk fölé tett írást, melyet gyöngybetűkkel készítettünk el az előző napokban. Az volt benne, hogy fogadjuk a szegénységet, a tisztaságot, az engedelmséget és a különleges gondot a fiúkért... Dátummal, aláírással. Amikor felolvastuk jól hallható hangon, felálltunk, összehajtottuk, s letettük az oltárra. Sorban, mind a tízen Az előljáró ismét imádkozott értünk, s a legvégén elmondtuk:

– Oltalmad alá futunk legkegyelmesebb Szűzanya...

Hogyan lett vége a váci 366 napnak, erre nem emlékszem. Nincs élményem arról, hogy cipekedem a vasúthoz, Pesten pedig leszálok a Nyugatiban, s onnan a körúti hatos és a Rákóczi úti már nem tudom hányas villamossal kibattyogok a Keleti mellé, a HÉV végállomásához. Az elmúlt évben meghalt Imre öcsém említette, hogy ő is ott volt velem s

szüleimmel Vácott. Csodálkoztam rajta, mert fénykép is maradt a 36-os váci utunkról, s azon a három éves Laci mosolyog ki a kocsiból. Nos, megvan a rejtély megoldása. Szüleim taxival eljöttek a hajnali fogadalomtételre, s kocsival hazarepítettek. S ekkor lehetett velünk Imre, aki ekkor már 7 éves volt, s bőven emlékezhetett már az eseményre.

Vittem is valamit Vácról. Magiszter úr nagy muskátli erdőt csináltatott velünk az ágyásainkban. Aki akart vinni haza muskátli-dugványokat, annak adott minden mennyiségben. Én akartam. Megtanultuk, hogyan kell a dugványokat otthon cserépbe rakni. Van valahol egy családi kép is, melyen reverendában dugványozom a muskátlit mátyásföldi kertünkben. S egy másikra is emlékezem: azon a kéthónapos Marcsuka húgomat szorítom a reverendámhoz.

Három napot aludtam otthon. Egyetlen látogatásra emlékszem: apám átvitt a plébánoshoz, Szabó Ferihez. Emlékszem ítéletére:

– Ez a gyerek teljesen átszellemült.

Érzett valamit rajtam, de az, amit ő érzett, számomra már egészen természetes volt. Nem csináltam azt. Ez az átszellemült gyerek voltam én. Miben állt az átszellemültségem, ezt ennek következtében én meg sem tudtam mondani. Persze a három reggelen ott voltam a mátyásföldi templomban. De senkivel sem találkoztam útközben. Talán nem is kívántam találkozni. Rengeteget kellett volna mesélnem ahhoz, hogy szót értek akárkivel. Odahaza is hamar kifogytunk a témából. Azt hiszem, szüleim is észrevehették, hogy ez a gyerek már többé nem az övék. Nagyon nem voltam az övék. Szerettem őket, de idegen voltam számukra. Nagypapa mondja majd tíz évvel később rólam:

– Bűnösen elhanyagolja a szüleit.

Apám meg:

– Kihozod hozzánk a fáradságodat.

Csak anyám nem mond semmit. Majd csak élete végén, amikor apám halála után ketten maradunk pár évre a mátyásföldi házban, s már teljes nyüzsgésben van körülöttem a Bokor, akkor mondja:

– Gyurikám, az életem legszebb évei ezek.

Nem emlékszem a búcsúzásra. Vártam a 31-e délutánt. Oda is pakkal kellett mennünk? Nem. A pakkunkat elküldték Vácról. Az várt bennünket már a kalazantinumi szobánkban. Mikor felértem a IV. emeletre, s beléptem a KALAZANTINUM-ba, azt éreztem, hogy hazajöttem. Mátyásföldön meg azt éreztem, hogy látogatóban vagyok.